

Summary. The description of pedagogical techniques which promote the formation of the creative personality of the student are characterized In the scientific article. The types of lectures and workshops, during which develops critical thinking, creative activity, communicative skills of students are analyzed.

Key words: educational process, educational technology, activation of cognitive functions that make creative personality.

УДК 364.48:332.122

Рарок Л. А.,

*к.е.н., асистент кафедри управління персоналом та економіки праці
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський*

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Проаналізовано основні показники розвитку об'єктів соціальної інфраструктури сільської місцевості Хмельницької області, проведена оцінка стану зайнятості сільського населення України та рівня їх життя.

Ключові слова. інфраструктура, соціальна інфраструктура, село, сільські території.

Постановка проблеми. Соціальна інфраструктура є одним із найбільш значущих внутрішніх чинників якості та рівня життя сільського населення, дослідження яких в умовах тотальної урбанізації набуває особливого значення. Варто зазначити, що стан соціальної інфраструктури сільських територій значною мірою залежить від рівня аграрного виробництва, але водночас відбувається зворотний вплив: від рівня розвитку галузей інфраструктури залежить рівень виробництва на селі. У зв'язку з цим актуальним на сучасному етапі є подальше вивчення проблем формування й розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, а також аналіз взаємозалежностей як між окремими факторами соціальної інфраструктури, так і між виробничими та соціальними показниками з метою прогнозування перспектив їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку соціальної інфраструктури сільських територій присвячені наукові праці багатьох вітчизняних учених-економістів, а саме О.Г. Булавки, З.В. Герасимчука, І.Ф. Гнібіденка, В.С. Дієсперова, Д.П. Доманчука, В.І. Куценко, М.Ф. Кропивка, Е.І. Лібанової, В.Я. Месель-Веселяка, М.Й. Малика, М.К. Орлатого, О.І. Павлова, І.В. Прокопи, К.В. Прокопишак, В.П. Рябоконя, П.Т. Саблука, В.К. Терещенка, В.В. Третяк, С.В. Філяр, Є.І. Чернявської, В.В. Юрчишина, К.І. Якуби та ін. Значну увагу даній темі приділили зарубіжні науковці, зокрема: Д. Ф. Баттен, Т. Ганслі, А. Ельхансе, Д. Кларк, Т. Лаксманен, А. Маршалл, П. Самуельсон та ряд інших.

В той же час, питання розвитку соціальної інфраструктури сільських територій вивчені недостатньо, особливо це стосується невпорядкованості відносин власності на об'єкти соціальної інфраструктури; дефіциту бюджетних коштів для ефективного функціонування й розвитку відповідних об'єктів і відсутності дієвих стимулів залучення коштів з інших джерел; недосконалості системи територіального розміщення об'єктів соціальної інфраструктури; недостатнього рівня кадрового забезпечення, низької кваліфікації працюючих і незадовільних умов праці у галузі; низької якості послуг, що надаються населенню цими об'єктами, розробки соціальних нормативів і стандартів умов проживання на селі.

Виклад основного матеріалу. Оцінюючи стан зайнятості сільського населення України, який безпосередньо впливає на рівень його життя, визначено, що рівень зайнятості сільського населення становить 57 – 59 % у віці 15 – 70 років, а у працездатному віці – 64 – 68 %. З року в рік зростає число безробітних, причому безробіття на селі має застійний характер. Шукають роботу протягом року і більше 79 % безробітних, 61,7 % із них зневірилися у пошуках роботи, середня тривалість незайнятості – понад два роки. Загострюється проблема працевлаштування жінок, молоді, яка найбільш вимоглива до матеріальних, побутових і соціальних умов.

Негативний вплив на формування зайнятості на сільських територіях має те, що праця тут знецінюється, а матеріальна винагорода за неї не задовольняє потреб населення. Рівень заробітної плати в сільському господарстві на 30 % нижчий від середнього рівня по економіці. За межею бідності майже 16 % сільських домогосподарств, у 45,9 % сільського населення сукупні витрати не перевищують рівня прожиткового мінімуму, в сукупних доходах оплата праці становить лише 32,5 %. На основі проведеного аналізу виявлено зміщення акцентів у формуванні основної частини доходу сільської сім'ї, а саме: якщо у 80-х роках минулого століття основу сімейного бюджету складала заробітна плата, то в останні роки основа сімейного бюджету формується переважно за рахунок доходів, одержаних від діяльності особистих селянських господарств.

Незадовільний стан матеріального забезпечення призвів до значного зниження рівня споживання продуктів харчування сільського населення та ступеня задоволення раціональних потреб, а в кінцевому рахунку – до погіршення життєвого рівня (табл. 1).

Таблиця 1

Споживання продуктів харчування в домогосподарствах України

Показники	Мінімальні норми**	Раціональні норми**	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
М'ясо та м'ясопродукти вкл. субпродукти і жир-сирець	52	83	50	52	51	54	56
Молоко та молочні продукти	341	380	212	206	205	215	221
Яйця, шт.	231	290	272	290	310	307	308
Хлібні продукти (хліб та макаронні вироби у перерахунку на борошно; крупи, борошно, бобові)	94	101	112	111	110	109	109
Картопля	96	124	133	129	139	140	139
Овочі та баштанні продовольчі культури	105	161	137	144	163	163	163
Плоди, ягоди та виноград (без переробки на вино)	68	90	46	48	53	53	55
Риба та рибні продукти	12	20	15,1	14,5	13,4	13,6	15,1
Цукор	32	38	38	37	39	38	38

Негативну динаміку із благоустроєм сільських населених пунктів можна простежити на прикладі Хмельницької області (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка благоустрою сільських населених пунктів у Хмельницькій області

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2012 р. у % до загальної кількості
Кількість населених пунктів, усього	1501	1501	1501	1501	1501	99,9
селищ міського типу	24	24	24	24	24	100
сільських населених пунктів	1414	1414	1414	1414	1414	99,9
Кількість населених пунктів, які мають водопровід: міст	13	13	13	13	13	100
селищ міського типу	23	23	23	23	23	95,8
сільських населених пунктів	234	221	219	212	194	15,0
мають каналізацію: міст	13	13	13	13	13	100
селищ міського типу	16	16	16	16	16	69,5
сільських населених пунктів	15	13	14	13	13	0,9
газифіковані природним та природним і зрідженим газом: міст	12	12	12	12	12	100
селищ міського типу	20	20	23	24	24	100
сільських населених пунктів	846	907	1000	1025	1274	72,5

Серед галузей соціально-культурного комплексу особливе місце займають освіта, охорона здоров'я і культура. Проведений аналіз динаміки цих складових соціальної сфери Хмельницької області свідчить про погіршення усіх показників їх розвитку (табл. 3).

Таблиця 3

Мережа закладів освіти, охорони здоров'я і культури в сільській місцевості Хмельницької області

Показники	Роки					2013 р. у % до 2009 р.
	2009	2010	2011	2012	2013	
Освіта						
Кількість (на початок навчального року)						
- закладів	931	859	825	789	754	80,9
- учнів, тис.	93,3	88,0	82,6	77,8	75,0	80,3
- учителів, тис.	20,5	20,5	20,1	19,8	19,8	96,5
Охорона здоров'я						
Кількість:						
- лікарняних закладів	90	89	82	77	56	62,2
- у них лікарняних ліжок	12330	12288	11712	11556	11253	91,3
- лікарів усіх спеціальностей	5530	5604	5583	5494	5561	100,6
- середнього медичного персоналу	13996	14188	13908	13581	13574	97,0
Культура						
Кількість:						
- клубних закладів	1102	1006	1088	1088	1079	97,9
- у них місць, тис.	276	274	273	272	270	97,8
- бібліотек	829	820	820	820	811	97,8
- бібліотечний фонд, тис. прим.	7220	7053	6883	6731	6636	91,9

Основною складовою соціальної політики відродження українського села та сільських територій є розв'язання проблеми забезпечення людей житлово-комунальними і соціально-побутовими об'єктами. Водночас, із постійним зростанням кошторисної вартості капітального будівництва в умовах економічної кризи та погіршенням фінансового стану сільськогосподарських підприємств, господарств населення, структурно змінилися капітальні вкладення у будівництво сільських об'єктів, намітилося серйозне відставання будівництва об'єктів соціальної інфраструктури у сільській місцевості (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка прийняття в експлуатацію житла, освітніх закладів і лікувальних установ Хмельницької області

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013 р. у % до 2009 р.
Прийнято в експлуатацію житлових будівель, усього	499	1143	705	1116	892	178,8
у т. ч. в сільській місцевості	173	411	212	305	298	172,3
З них збудовані фізичними особами, усього	429	1082	664	1078	864	201,4
у т. ч. в сільській місцевості	144	384	210	302	298	206,9
Прийнято в експлуатацію загальної площі, м ² , усього	266099	361491	297983	358844	290210	109,1
у т. ч. в сільській місцевості	77673	84360	47860	59891	57881	74,5
Кількість збудованих квартир	2783	3272	2833	3206	2265	81,4
у т. ч. в сільській місцевості	315	636	259	432	317	100,6
Введення в експлуатацію: загальноосвітніх навчальних закладів, тис. учнівських місць, всього	454	694	440	834	-	0
у т. ч. в сільській місцевості	454	354	60	-	-	0
дошкільних закладів, місць, всього	-	-	133	15	60	0
у т. ч. в сільській місцевості	-	-	78	15	-	0
Лікарняних закладів, ліжок, всього	120	43	15	11	90	75,0
у т. ч. в сільській місцевості	-	8	-	-	-	0

Висновки. Вектор державної інвестиційної політики має бути зорієнтований, передусім, на розвиток соціальної інфраструктури сільських поселень, створення додаткових робочих місць у виробничій і соціальній сферах, розширення підсобних підприємств і промислів. Проблема комплексного розвитку сільських територій може

бути вирішена за рахунок перебудови бюджетної політики, зокрема, в напрямі розмежування фінансування сільськогосподарського виробництва і фінансової підтримки соціальної інфраструктури села. Бюджетні кошти на соціальний розвиток села повинні виділятися окремо від інших асигнувань, система фінансування має бути багатофункціональною і поповнюватися також за рахунок позабюджетних коштів і приватних інвестицій. При цьому розмір місцевих бюджетів регулюватиметься вищою ланкою бюджетної системи на рівні мінімальних нормативів.

Важливим фактором, який може забезпечити вищий рівень місцевого самоврядування, зокрема у сфері фінансування, є децентралізація влади і передача багатьох її функцій місцевим органам. В той час, органи місцевого самоврядування набудуть вагомішого значення у новому механізмі функціонування сільської соціальної інфраструктури, а в механізмі її розвитку пріоритетом стане загальнодержавне регулювання. Це стосується, перш за все, забезпечення пріоритетності села як територіального сектора суспільства, створення жителям різних поселень соціально рівних можливостей для задоволення своїх потреб.

Список використаних джерел

1. Гнибіденко І. Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика: Моногр. / І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова, В. М. Новіков, Б. Й. Пасхавер; Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана. – К., 2006. – 291 с.
2. Малік М.Й. До питання сталого розвитку сільських територій / М.Й. Малік // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 51-55.
3. Рябоконт В. П. Соціально-економічні проблеми зайнятості сільського населення / В. П. Рябоконт // Економіка АПК. – 2012. – № 12. – С. 95-99.
4. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. – К., 2005. – С. 4-18.
5. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент): монографія / М. Й. Малік, М. Ф. Кропивко, О. Г. Булавка та ін.; за ред. М. Й. Маліка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 642 с.
6. Статистичний щорічник Хмельницької області / [за ред. В.В. Скальського] // Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Хмельницькій області. – 2013. – 424 с.
7. Статистичний збірник «Україна в цифрах у 2013 році» / [за ред. О.Г. Осауленка] // Державна служба статистики України. – 2014. – 240 с.

Summary. *The basic indicators of social infrastructure in rural areas Khmelnytsky region, assessed the state of rural employment and Ukraine of their lives.*

Key words: *infrastructure, social infrastructure, village, rural areas.*